

А. М. Пасічник, доктор фізико-математичних наук, професор,
професор кафедри транспортних
систем та технологій Академії митної служби
України, академік МАКНС

В. С. Мальнов, заступник начальника відділу Державної митної
служби України, експерт МАКНС

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ПРИ ТРАНЗИТНОМУ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ

У системі економічної безпеки транзитних перевезень товарів запропоновано застосувати систему подвійного (додаткового) обліку та контролю переміщуваних через митний кордон України товарів і транспортних засобів.

In the economic security system of a state in goods transit there is offered the system of double (additional) registration and control of goods and vehicles transferred through the customs border of Ukraine.

Ключові слова. Економічна безпека держави, транзитні перевезення, митний кордон, контроль зовнішньоекономічних перевезень.

Вступ. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності та інтеграція України в Європейську економічну систему передбачає збільшення кількості транзитних перевезень товарів її територією. У зв'язку з цим проблема вдосконалення технологій митного контролю та впровадження Рамкових стандартів Всесвітньої митної організації досить актуальна [1–5]. При цьому основним критерієм розробки нових та вдосконалення існуючих технологій і систем контролю доставки товарів стало підвищення їх ефективності та надійності.

Не менш важливе таке завдання і в умовах світової фінансової кризи, коли кожна держава активно розробляє та реалізує заходи, спрямовані на стимулювання власного виробництва, збереження робочих місць, збільшення експорту, контроль зовнішньоекономічного сальдо, обмеження та регулювання імпорту [6–7].

Аналіз виконання державного бюджету в 2008 р. показує, що його виконано на 102,8 % (планове завдання 182 млрд грн., перевиконання надходжень становить 5,1 млрд грн.) [8]. Державна митна служба України забезпечила надходження до державного бюджету України 88,4 млрд грн., що на 58 % більше обсягу 2007 р., але становить 99,3 % від планового завдання (плановий показник 89 млрд грн.). Надходження від податків та економічної діяльності становили 78,7 млрд грн., що на 2,2 млрд грн. менше планового завдання (80,9 млрд грн.). За 2008 р. сальдо зовнішньоторговельного балансу також було від'ємне, а його величина зросла до 13,5 млрд грн. Зазначимо, що тенденція збільшення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу зберігається упродовж трьох останніх років і стає одним із факторів реальної загрози економічній безпеці держави [9, 10]. У 2008 р. повернуто НДС у розмірі 34,4 млрд грн., що становить 105,6 % від планового показника. Інфляція у 2008 р. становила 22,3 %.

© А. М. Пасічник, В. С. Мальнов, 2009

Постановка завдання. Для покращання досягнутого рівня виконання планових показників, забезпечення економічної безпеки держави та вдосконалення чинних механізмів контролю доставки товарів до митниць призначення пропонується застосувати систему подвійного (додаткового) обліку і контролю переміщуваних через митний кордон України товарів і транспортних засобів, у першу чергу автомобільних. Під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України передбачається реєстрація факту переміщення та внесення у відповідний програмно-інформаційний комплекс (ПІК) таких даних про транспортний засіб, як об'єкт митного контролю:

- державний реєстраційний номер;
- тип автомобіля;
- марка автомобіля;
- номер технічного паспорта транспортного засобу;
- номер Свідоцтва про допущення транспортного засобу до міжнародних перевезень товарів під митними печатками та пломбами;
- тип і номер документа контролю доставки (ДКД), за яким здійснюватиметься переміщення митною територією України.

Чинними нормативно-правовими актами Державної митної служби України встановлено низку порядків, що регламентують процедури здійснення митного контролю під час пропуску товарів через митний кордон різними видами транспорту. Обов'язковою умовою пропуску товарів стало оформлення відповідного ДКД та внесення його в електронному вигляді до Єдиної автоматизованої інформаційної системи (ЄАІС) Держмитслужби України.

Після надходження товарів і транспортних засобів до митниці призначення до даного ПІК посадовою особою митниці вноситься інформація, що підтверджує виконання перевізником зобов'язання про доставку товарів. При цьому кількість митних підтверджень доставлених товарів повинна кореспондуватись із кількістю зареєстрованих перетинів митного кордону. При наступному перетині кордону на виїзд з України в пункті пропуску також перевіряється виконання перевізником зобов'язання про доставку ним товарів до

митниці призначення за попереднім переміщенням. Також даний інформаційний ресурс може використовуватись для аналізу повноти подальшого митного оформлення товарів, увезених за конкретним ДКД з урахуванням кількісних показників, обсягів товарних партій і т. п.

Результати дослідження. Уведення додаткового контролю за переміщенням конкретного транспортного засобу (ідентифікація транспортного засобу) дозволить оперувати інформацією про “історію” попереднього переміщення конкретного транспортного засобу. За своїм призначенням запропонований варіант подвійного (додаткового) контролю вводить та визначає процедуру відстеження ще одного об’єкта контролю – транспортного засобу, мінімізує ризики, пов’язані з неконтрольованістю переміщуваних товарів, що перебувають під митним контролем, та додатково технологічно підсилює сам етап підтвердження доставки товару й транспортного засобу до митниці призначення. Особливо ефективно застосування запропонованого підходу для контролю автомобільних транспортних засобів під час переміщення товарів на виїзд з України за експортними вантажними митними деклараціям (ВМД), транзитним ВМД, ДКД “МДП транзит” або порожніх транспортних засобів за наявними товаросупровідними документами.

На даний час потенційному перевізнику-порушнику, який не доставив товар до митниці призначення, а відмітка до ЄАІС, що підтверджує доставку (умовне завершення переміщення), внесена незаконно, або термін доставки щодо конкретного переміщення ще не закінчився, нічого не заважає безперешкодно покинути територію нашої держави і тим самим уникнути відповідальності. Ще одним варіантом такого уникнення стало перевезення чергового експортного вантажу на виїзд із України за експортною вантажною митною декларацією. Обов’язкова перевірка в ЄАІС “історії” перевезень конкретним перевізником із використанням даного об’єкта митного контролю – транспортного засобу, дозволить реагувати на випадки порушень митного законодавства, посилить рівень відповідальності перевізників та посадових осіб митних органів, мінімізує наявність людського фактора, сприятиме підвищенню якості чинних технологій митного контролю.

Україна як транзитна держава, що географічно розміщена в самому центрі Європи, послідовно реалізуючи курс на створення сприятливих умов для нарощування транзитного потенціалу через реалізацію низки урядових програм, уперше за роки своєї незалежності констатує негативну динаміку обсягів транзитних перевезень за 2008 р. Порівняння обсягів транзитних перевезень за 2007, 2008 рр. наведено в табл. 1. Такий спад властивий не транзитним переміщенням товарів окремим видом транспорту, а характерний для всієї транспортної галузі, отже відбивається на всіх відповідних бюджетотвірних складових національної економіки. Співвідношення транзитних перевезень за видами транспорту у 2008 р. наведено в табл. 2.

У контексті фіскальної політики держави транзитні операції із зовнішньоекономічними товарами (прохідний транзит) слід розглядати як опосередковані об’єкти оподаткування, доходи від переміщення яких територією України вітчизняними операторами з перевезень надходять до державного бюджету у вигляді прямих податків та у вигляді непрямих податків під час переміщення товарів перевізниками-нерезидентами, за умови обліку транзитних операцій, їх класифікації та врахування основних складових.

Таблиця 1

Динаміка зміни обсягів транзитних перевезень за 2006–2008 рр.

Вид транспорту	2006	2007	2008
Автомобільний	260 592	275 377	254 680
Залізничний	128 064	171 276	160 946
Інші	261 665	1249	2119
Усього	650 321	447 902	417 745

З погляду реалізації митної політики та основних функцій Держмитслужби, транзитні операції (прохідний транзит) із зовнішньоекономічними вантажами мають бути контрольовані, забезпечувати неушкодження товарів, неподріблення товарної партії, цілісність накладених митних забезпечень, дотримання строків та маршрутів транзиту, забезпечувати виконання Україною низки міжнародних митних конвенцій.

Таблиця 2

Співвідношення транзитних перевезень за видами транспорту у 2008 р.

Вид транспорту	Кількість перевезень	Відносна величина, %
Автомобільний	254 680	60
Залізничний	160 946	39
Інші	2119	1

Висновки. При безперешкодному збалансованому механізмі реалізації зазначених вище складових державного регулювання транзитних операцій транзит, у цілому, контрольований, регульований і рентабельний сегмент економіки.

Порушення алгоритму послідовних контрольних процедур, технологічні прогалини функціонуючих механізмів контролю за відстеженням переміщуваних у митному режимі транзиту товарів, розбалансування та невідповідність установлених тарифів створюють загрозу економічній безпеці держави.

По-перше, через незаконне наповнення внутрішнього ринку товарами, створення неконкурентного середовища для вітчизняного товаровиробника, інвестування тіньового сектора економіки тощо. Наслідком таких непопулярних факторів закономірно стає поява умов і тенденцій до спаду обсягів транзитних переміщень товарів митною територією України, а відповідно, скорочення надходжень до державного бюджету, втрати позитивного міжнародного іміджу транзитної держави, перерозподіл встановлених транспортних транзитних маршрутів в обхід нашої держави.

По-друге, паралельно із заходами щодо обмеження обсягів імпорту через зміну заходів митно-тарифного регулювання (наприклад, уведення 13 %-вої тимчасової надбавки до ставок увізного мита) виникають ризики, пов'язані з активізацією моделювання та виникненням загроз здійснення незаконних оборотів із товарами, ввезеними до України, в тому числі задекларованими до митного режиму “транзит”, кінцевою метою яких є ухилення від оподаткування та отримання надприбутків.

Забезпечення економічної безпеки під час транзитних переміщень товарів стало загальнодержавним завданням, а відповідно заходи, спрямовані на вдосконалення системи митного контролю переміщення товарів і транспортних засобів митною територією України, які забезпечують збільшення надходжень до державного бюджету, пріоритетні щодо важливості й першочерговості. Основна мета цих заходів полягає в такому:

- об'єктивний і дієвий контроль за транзитними переміщеннями товарів під час прохідного та внутрішнього транзиту;
- виокремлення з установленого загального поняття “об'єкт контролю – транзитні товари, що перебувають під митним контролем” ще одного паралельно відстежуваного об'єкта – “транспортного засобу, яким ці товари переміщуються”;
- розробка і запровадження додаткових методів і форм обліку товарів та транспортних засобів;
- урахування позитивного міжнародного досвіду європейських держав під час контролю та регулювання транзитних переміщень (спільна транзитна процедура, система NCTS, обмін інформацією);
- розробка та прийняття відповідних законодавчих актів для створення і функціонування в Україні інституту “економічного оператора” з метою гарантування митним органам фінансового покриття перед державою повного комплексу нормативно передбачених зобов'язань від початку транзиту до моменту завершення, виконання всіх процедур під час переміщення товарів і транспортного засобу за межі митної території України або заявлення цих товарів у відповідний митний режим.

Література

1. Єгоров О. Б. Митна економіка (Україна → СОТ → ЄС) [Текст] : посібник / О. Б. Єгоров. – Одеса : ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 226 с.
2. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення [Текст] : монографія / Г. А. Пастернак-Таранушенко. – К. : Київський економічний інститут менеджменту, 2003. – 320 с.
3. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України [Текст] / за ред. академіка НАН України С. І. Пирожкова. – К., 2003. – 63 с.
4. Митний кодекс України та нормативно-правові акти, що регулюють його застосування [Текст] : зб. док. / упоряд. : П. В. Пашко, В. П. Науменко. – К. : Знання, 2004. – 1173 с. – (Митна справа в Україні).
5. Назаренко В. М. Транспортное обеспечение внешнеэкономической деятельности [Текст] / В. М. Назаренко, К. С. Назаренко. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2000. – 512 с.
6. Ершов А. Д. Проблемы экономической безопасности и содействия экономической торговле [Текст] : сб. материалов Всероссийской научно-практической конференции “Федеральная Таможенная служба на новом рубеже: наука и практика, проблемы и перспективы” / А. Д. Ершов. – М. : РТА, 2007. – С. 301–303.
7. Дацків Р. Глобальні економічні війни та національна безпека [Текст] / Р. Дацків // Банківська справа. – 2005. – № 1. – С. 30–36.
8. <http://ukrstat.kmu.gov.ua> [Електронний ресурс].
9. Пасічник А. М. Аналіз діяльності суб'єктів ЗЕД і вдосконалення методів митного контролю та митного оформлення товарів [Текст] / А. М. Пасічник, В. С. Мальнов // Вісник АМСУ. – 2007. – № 1. – С. 51–56.
10. Пасічник А. М. Удосконалення системи перевезень товарів під митним контролем з урахуванням економічної безпеки держави [Текст] / А. М. Пасічник, В. С. Мальнов // Вісник АМСУ. – 2008. – № 4. – С. 53–58.